

ANDRZEJ JAN DEMITRÓW
Uniwersytet Opolski, Wydział Teologiczny
<https://orcid.org/0000-0002-2643-7185>

Sprawozdanie z 59. Sympozjum Biblistów Polskich

Włocławek, 14–16.09.2022 r.

Tegoroczne spotkanie polskich biblistów miało miejsce w gościnnych progach Wyższego Seminarium Duchownego we Włocławku, głęboko naznaczonego latami obecności i posługi błogosławionego kard. Stefana Wyszyńskiego. Sympozjum rozpoczęło się 14 września wieczorem po kolacji XVIII walnym zebraniem Stowarzyszenia Biblistów Polskich, podczas którego debatowano nad rozróżnieniem: nauki teologiczne i nauki biblijne. Dyskusja była kontynuowana w mniejszych kręgach jeszcze do późnych godzin.

Następny dzień rozpoczęliśmy wspólną Mszą św. w kościele pw. św. Witalisa na terenie WSD, której przewodniczył biskup włocławski, ks. Krzysztof Wętkowski. W wygłoszonej homilii umiejętnie powiązał treści odczytanych fragmentów liturgii słowa z aktualną sytuacją goszczącego nas Kościoła włocławskiego; wspólnoty, dodajmy, o bardzo starych tradycjach na mapie Kościoła w Polsce.

Po śniadaniu i wprowadzeniu przewodniczącego stowarzyszenia ks. prof. Henryka Witczyka zostały zaprezentowane dwa referaty. Pierwszy z nich wygłosił ks. prof. Janusz Lemański (Uniwersytet Szczeciński) na temat: Powstanie Pięcioksięgu – aktualny stan badań. Prelegent nakreślił szeroką perspektywę dotychczasowych ustaleń pierwszych pięciu ksiąg Starego Testamentu, zwłaszcza wkład masoretów w określenie całości Tory, niezmienny charakter wstępu (Rdz 1) i zakończenia (Pwt 34), zasadnicza zgoda dotycząca materiału kapłańskiego i deuteronomistycznego oraz tzw. Księgi przymierza. Pozostaje wciąż problematycznym identyfikacja materiału, który dotychczas był określany Jahwistą i Elohistą. Zdaniem ks. Lemańskiego w dalszych badaniach nad Pięcioksięgiem kluczowym będzie badanie nad tekstami węzłowymi, np. Rdz 50 i Wj 1, które ujawniają punkty wspólne na poziomie redakcji. Podobnie ważnym obszarem dalszych badań są relacje pomiędzy tradycjami na różnych etapach rozwoju. W tym punkcie istotną kwestią jest

pytanie o związki między tradycjami patriarchalnym a tradycją exodusu, związaną z postacią Mojżesza. Warto przy tym pamiętać, że o Mojżeszu, poza wzmiankami u Mi 6,4 i Oz 12,14, nie wspomina się w literaturze prorockiej. Natomiast o szczegółach z życia patriarchów dowiadujemy się z cyklu Księgi Rodzaju (12–50), który jest najprawdopodobniej tradycją przejętą z Północy i opracowaną na Południu.

Kolejny referat zaprezentował dr hab. Marcin Majewski (UPJP II, Kraków), zatytułowany: Najnowsze badania i ustalenia w kwestii źródła kapłańskiego (P) Pięcioksięgu. Prelegent wyszedł od ogólnie dziś przyjętego w egzegezie twierdzenia, że źródło kapłańskie da się wyróżnić jako osobne źródło; jest najobszerniejsze, ale zarazem najmniej znane dla współczesnego czytelnika. Zdaniem M. Majewskiego stało się tak dlatego, że dla J. Wellhausena była to ostatnia tradycja, postrzegana jako wtórna. W XX w. nie była zasadniczo przedmiotem analiz. Dopiero po swoistym „trzęsieniu ziemi” teorii czterech dokumentów doceniono rolę źródła kapłańskiego w kompozycji Pięcioksięgu. Przyjmuje się dziś dość powszechnie ostateczną datację źródła kapłańskiego na okres powygnaniowy. Jako najbardziej wyraziste fragmenty tego źródła wymienia się poemat o stworzeniu (Rdz 1,1–2,2) i ustanowienie sanktuarium Pana i Jego obecność (Wj 40,1–38). Według M. Majewskiego autor kapłański sytuuje centralnie wspomnienie o Wyjściu z Egiptu, ale towarzyszyło mu pytanie o to, co było wcześniej. Stąd narracje o patriarchach jako opowiadania założycielskie, w które autor kapłański wkłada wiele wysiłku, aby połączyć tradycje patriarchów i Wyjścia. Równie ważnym tekstem jest protologia biblijna (Rdz 1–11), w której tradycyjnie funkcjonowało twierdzenie połączenia źródła kapłańskiego i jahwistycznego. Tymczasem najnowsze badania wykazują w tych tekstach obecność źródła kapłańskiego i późniejszego materiału mądrościowego. Autor źródła kapłańskiego tworzy monumentalne teksty w polemice z politeizmem, według którego Bóg jedyny tworzy świat i nie ma żadnej konkurencji. Ujawnia się w ten sposób specyficzna teologia autora kapłańskiego, w której centralnym jest temat stworzenia. Jest on jednak zarazem podporządkowany tematyce świątyni i obecności Bożej na ziemi. W służbie tej perspektywy autor redaguje historię narodu. Niewola babilońska stała się w tym procesie redakcyjnym swoistym katalizatorem przemyślenia, kim tak naprawdę jest Bóg w dziejach narodu. Ukazując szerszą perspektywę stworzenia, kapłański autor odrywa pojmowanie przymierza z Bogiem od jedynie partykularnego rozumienia i prowadzi ku perspektywie powszechnej i uniwersalnej. W takim ujęciu celem wyprowadzenia z niewoli nie jest jedynie przeniesienie do nowej ziemi, co bardziej zamieszkanie Boga pośród narodu.

W dyskusji na tym referacie zostało zadane pytanie o ewentualną zależność źródła kapłańskiego od Ezechiela, na które prelegent nie udzielił, niestety, odpowiedzi, obiecując jednak zajęcie się tym tematem w przyszłości.

Podczas drugiej sesji przedpołudniowej pierwszym referatem było przedłożenie ks. dr. Krzysztofa Napory SCJ (KUL, Lublin) „Tradycja nie-kapłańska (nie-P) w prehistorii biblijnej (Rdz 1–11)”. Autor dookreślił, że dotychczas ujmowano tę tradycję

rozdzielaną jako elohistyczną i jahwistyczną. Kryzys w dotychczasowym ujęciu tych tradycji w ostatnich dekadach XX w. był spowodowany badaniami nad Pięcioksięgiem. Ich wynikiem był wniosek, że opowiadania obecne w tej tradycji i teksty mądrościowe wskazują na wczesną datację. Pierwotna redakcja koncertowała się na relacjach osobowych, natomiast w późniejszych w rewizjach uwaga przechodzi na grupy społeczne. We wnioskach ks. Napora nakreślił ogólnie kierunek dalszych badań i kwestii, które wciąż pozostają do rozwiązania.

Kolejnym referatem w czasie przedpołudniowej sesji było wystąpienie dr Moniki Szeli-Badzińskiej (Politechnika Wrocławska) „Strategie tłumaczeniowe ks. prof. Remigiusza Popowskiego w przekładzie Pięcioksięgi z Septuaginty”. Przedmiotem referatu był autorski przekład Septuaginty z języka greckiego na język polski ks. R. Popowskiego, ze szczególnym uwzględnieniem strategii tłumaczeniowych, w zawężonym obszarze Pięcioksięgi. Prelegentka, będąc doktorem nauk humanistycznych i starszym wykładowcą języka angielskiego na Politechnice Wrocławskiej, przedstawiła owoce swej pracy magisterskiej: „Przekład Septuaginty Remigiusza Popowskiego na język polski i jego znaczenie dla kultury biblijnej w Polsce”, obronionej w PWT (Wrocław). Szczególnym walorem przedłożenia jest ukazanie zastosowanych strategii tłumaczeń i zobrazowanie ich przykładami z Pięcioksięgi.

Po obiedzie w seminaryjnym refektarzu uczestnicy sympozjum udali się w dwóch grupach na „popołudnie rekreacyjno-historyczno-eklezyjalne”, podczas którego przewodnicy oprowadzili zainteresowanych po katedrze i Muzeum Diecezjalnym.

Sesja popołudniowa przybrała postać pracy w trzech zespołach. Pierwszy z nich kontynuował formę komunikatów, zaprezentowanych przez dwóch prelegentów: prof. Krzysztofa Pilarczyka (UJ, Kraków), i ks. dr. Michała Powęskę (KUL, Lublin). Prof. Krzysztof Pilarczyk przedstawił komunikat: „Cyfrowy leksykon sydonologiczny – projekt badawczo-wydawniczy”, który stanowi syntezę jego badań nad Całunem Turyńskim, oraz działań organizacyjnych wokół popularyzacji dotychczasowej wiedzy także na temat innych relikwii związanych z pogrzebem Jezusa. Natomiast ks. dr. Michał Powęska wygłosił komunikat na temat: „Sapiencjalne tło chrystologicznych metafor wina, wody i chleba w Ewangelii Janowej”, który stanowił obszerne streszczenie jego rozprawy doktorskiej. Pozostałe dwa zespoły podczas sesji popołudniowej zajęły się prezentacją kryteriów szóstego wydania Biblii Tysiąclecia, stanem prac translatorsko-edycyjnych i najważniejszych osiągnięć dotyczących korekt w aktualnym przekładzie BT (wyd. V) zarówno w obszarze Starego, jak i Nowego Testamentu. Uczestnicy dzielili się napotkanymi trudnościami translatorskimi, jak też sugestiami dotyczącymi przyszłej edycji szóstego wydania BT.

Po przerwie uczestnicy sympozjum zostali zaproszeni na kolację i wzięli udział w wieczornym spotkaniu integracyjno-konsultacyjnym.

W trzecim dniu spotkania, po porannej Eucharystii i śniadaniu, sesję przedpołudniową rozpoczął referat ks. prof. Z. Pawłowskiego (UMK, Toruń) na temat: „Dawid jako

wzór osobowy. Retoryczna funkcja prototypu w narracji historycznej Ksiąg Królewskich”. Toruński egzegeta ukazał w swym referacie, jak kształtowanie się pojęcia prototypu króla Dawida pozwoliło na przejścia ku postaci Mesjasza. Z kolei drugi wykład wygłosił ks. dr Jacek Kucharski (WSD, Radom), na temat: „Odkrycie dwóch synagog z I w. po Chr. w Migdal/Magdala nad Jeziorem Galilejskim oraz ich znaczenie dla Nowego Testamentu i archeologii biblijnej”. W swoim przedłożeniu ukazał wprawdzie tło historyczne wykopalisk w Magdali, by następnie opisać szczegółowo odkrycia w pierwszej synagodze: kamień odkryty pośrodku z menorą i fragmenty stołu chlebów pokładanych. Synagoga stanowiła bowiem miniaturę świątyni jerozolimskiej. Sensacją jednak pod koniec 2021 r. było to, że przy budowie drogi nr 90 odkryto drugą synagogę, co radykalnie zmieniło postrzeganie roli, jaką historyczna Magdala spełniała w starożytności.

Po przerwie w obradach w refektarzu WSD zaprezentowano jeszcze dwa referaty i jeden komunikat. Pierwszy z nich wygłosił ks. dr hab. Wojciech Węgrzyniak (UPJPII, Kraków), na temat: „Kwestia obecności psalmów złorzeczających w liturgii”. W swoim przedłożeniu autor szczegółowo przedstawił, na podstawie dokumentów odpowiednich gremiów i komisji, tło debaty soborowej i posoborowej w kwestii obecności psalmów złorzeczających w liturgii, aby następnie zaprezentować własne wnioski na podstawie badań egzegetycznych i działalności duszpasterskiej, „za” i „przeciw” tych psalmów, które z racji na tematykę złorzeczenia nie znalazły się w posoborowej liturgii. Drugi referat przedstawił ks. dr Mariusz Szmajdziński, na temat: „Krytyka kultu Ba’ala w Księdze Ozeasza”. Łowicki egzegeta podjął się analizy tej ważnej księgi proroków mniejszych pod kątem istotnego motywu prorockiej reakcji na kult Ba’ala w narodzie wybranym. Ostatni komunikat biblijnego sympozjum zaprezentował o. prof. Andrzej Sebastian Jasiński OFM (UO, Opole), koncentrując się wokół postaci śp. o. prof. Hugolina Langkammera: franciszkanina i biblisty. To ostatnie przedłożenie należało do szczególnie wartościowych, ponieważ zmarły podczas trwania pandemii o. Langkammer należał przez długie dziesięciolecia do czołówki polskich egzegetów i jako dziekan Wydziału Teologii KUL czynnie kształtował polskie środowisko biblijne, nim jeszcze powstało Stowarzyszenie Biblistów Polskich. Jego rozliczne publikacje, zwłaszcza serie komentarzy do poszczególnych ksiąg Starego i Nowego Testamentu, stanowią fundamentalny wkład w polską biblistykę w jej obecnym kształcie. Można tylko wyrazić żal, że tak wielkiej i barwnej postaci można było poświęcić jedynie 15-minutowy komunikat, podczas gdy jego osoba i dzieło mogłyby być tematem osobnego sympozjum i debaty biblijno-teologicznej.

Podsumowanie i ogłoszenie miejsca kolejnego sympozjum (Tarnów 2023) zakończyło obrady 59. Sympozjum Biblistów Polskich we Włocławku.